

KRETINGOS DVARO SODYBA

lankytojus traukia visais metų laikais

Kretingos dvaro sodyba. 1874–1875. Dailininkas Napoleonas Orda (1807–1883). Kūriniai saugomi Krokuvos nacionaliniame dailės muziejuje. Fotoreprodukcijos iš RKIC archyvo

Kretingos dvaro sodyba – viena gražiausių, geriausiai paskutiniaisiais dešimtmečiais tvarkomų ir dažniausiai lankomų sodybų Žemaitijoje bei visoje Lietuvoje. Ji suformuota XVIII–XIX a., o pats dvaras įkurtas XVI amžiuje. Iš pradžių Kretingos valda priklausė Žemaičių seniūnams Kęsgailoms, vėliau – Lietuvos didžiajam maršalkai, Žemaičių seniūnui ir Livonijos valdytojui Jonui Jeronimui Chodkevičiui, didikams Sapiegoms, Masalskiams, Potockiams, Zubovams, o 1875 m. šį dvarą varžytinėse nusipirko grafas Juozapas Tiškevičius (1835–1891). Tais pačiais metais jis savo šeimos rezidenciją pradėjo iš Lentvario perkelti į Kretingą. Rūmų patalpos buvo įrenginėjamos 1878–1880 metais. Su grafo Juozapo Tiškevičiaus ir jo sūnaus Aleksandro Tiškevičiaus (1864–1945), kurie buvo paskutiniai Kretingos dvaro valdytojai, vardu yra siejamas dvaro suklestėjimas ir naujausių ūkininkavimo bei techninių naujovių įdiegimas jame XIX a. pab.–XX a. pr.

Tiškevičiai domėjosi Vakarų Europos šalių mokslo ir technikos naujovėmis, stengėsi daugelį jų pritaikyti savo dvaruose. Jie Kretingoje rekonstravo visuomenei atvirą, puikiai tvarkomą iki pat XIX a. pabaigos buvusį vieną didžiausių ir gražiausių parkų Lietuvoje, bei sodą, kurie vadinti bendru Vasaros sodo vardu. Jį puošė gėlynai, įvairios antikinės ir stirnų skulptūros, orkestrų koncertams skirta

rotonda, 3 kaskadiniai tvenkiniai, priešais rūmus įrengtas krioklys. Tuo laikotarpiu prie rūmų buvo pristatyta trijų aukštų stiklinė oranžerija, dabar vadinama Žiemos sodu.

1882 m. J. Tiškevičius kartu su Rietavo kunigaikščiu Bogdanu Oginskiu (1848–1909) nutiesė pirmąją Lietuvos telefono ryšio liniją, kuri sujungė Rietavo, Plungės, Salantų, Darbėnų, Grūšlaukės (Pesčių) ir Kretingos dvarus.

Archyviniai dokumentai liudija, jog Kretingos dvare moderniai, pagal Vakarų Europos rezidencijų pavyzdžius įrengta elektros stotis, turėjusi tapti ir hidroelektrine, buvo pastatyta 1878–1883 m. (tai pirmoji elektrinė, pradėjusi veikti dabartinės Lietuvos teritorijoje). Iš pradžių joje pagamintą elektrą naudodavo tik dvaro poreikiams. Sumanius įsirengti elektrinę, užsakytas trijų tvenkinių projektas. Jame numatyti vandens rezervuarai buvo skirti dvaro ūkinėms reikmėms, rekreacijai ir poilsiui. Naujai iškastas tvenkinys (Ežeras) naudotas kaip atsarginis vandens rezervuaras, iš antrojo tvenkinio vanduo vamzdžiais būdavo tiekiamas parko ir Žiemos sodo fontanams, kriokliams, o prie senojo tvenkinio stovėjusiame akmens mūro vandens malūne J. Tiškevičiaus sumanymu buvo pradėta įrenginėti jau minėta pirmoji elektrinė Lietuvoje.

(Nukelta į 46 p.)

Iš kairės: paskutiniai Kretingos dvaro savininkai Aleksandras Tiškevičius (1864–1945) ir jo tėvas Juozapas Tiškevičius (1835–1891) apie 1885 metus. Fotografė Anaklet Pasetti. KM-IF7074; grafitė Marija Tiškevičiūtė (1871–1943) XIX a. pab. Fotografas Carl Syberg. KM-IF7029. Nuotraukos saugomos Kretingos muziejuje

Suderinus su Rusijos imperijos pašto ir telegrafo ryšių ministerija, 1878-aisiais Kretingos dvaro rūmuose grafas J. Tiškevičius atidarė pirmąjį Vakarų Žemaitijoje telegrafą ir iš čia išsiuntė pirmąją telegramą. Jis vienas pirmųjų iš aplinkinių dvarininkų įsigijo ir gramofoną bei radijo aparatą. Norėjo nusipirkti ir ano meto sensaciją – Gotlybo Daimlerio išrastą benzininį automobilį, bet grafą nuo tokio pirkinio dėl jo skleidžiamo didelio triukšmo ir kratyto važiuojant atkalbėjo dukra Klotilda.

Grafai Tiškevičiai nutiesė ir pirmąjį šaligatvį mieste, kuris nuo bažnyčios ėjo iki dvaro sodybos.

Šiame dvare vykdavo ne tik šeimos šventės, bet ir įvairūs ano meto aukštuomenės susibūrimai, renginių metu grodavo į svečius atvykę arba pasamdyti simfoniniai ir pučiamųjų orkestrai, koncertuodavo chorai ir pavieniai dainininkai.

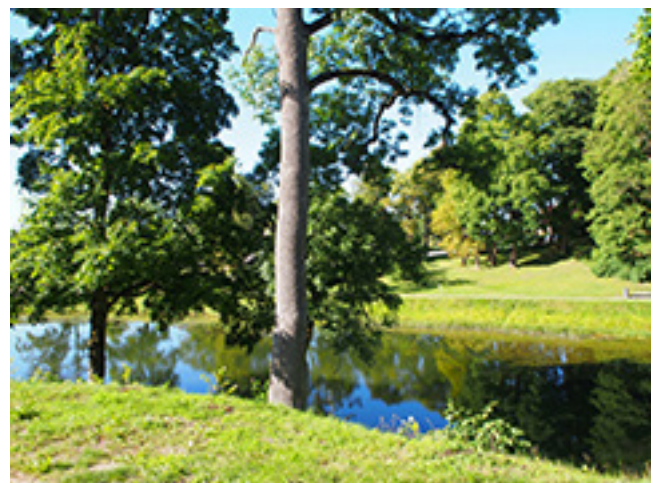
Visuomenine, labdaringa veikla plačiai žinoma Kretingos grafų Juozapo Tiškevičiaus (1835–1891) ir Sofijos Horvataitės Tiškevičienės (1837–1919) dukra, spaudos bendradarbė, knygnešių rėmėja, po-

eto ir kunigo Jono Mačiulio-Maironio (1862–1932) bičiulė Marija Tiškevičiūtė (1871–1943). Ji 1898m. broliui Aleksandriui Tiškevičiui priklausiusiame dvare (ten veikusioje senelių ir našlaičių prieglaudoje) įsteigė pirmąjį Lietuvoje vaikų darželį, kurį lauko darbų sezono mėnesiais lankydavo dvaro kumečių ikimokyklinio amžiaus vaikai.

Jai didelis autoritetas buvo dorybingumu garsėjusi mama Sofija Tiškevičienė, kuri išaugino ne tik savo, bet ir tris nesantuokinius vyro vaikus, užsiėmė labdaringa veikla, padėdavo vargingai gyvenantiems žmonėms, prie Kretingos dvaro ligoninės buvo įkūrusi našlaičių, senelių ir invalidų prieglaudą, ją išlaikė. Skatinamos mamos, jau paaugusios jos dukros padėdavo minėtoje ligoninėje slaugyti gydomus ligonius, prižiūrėti prieglaudos gyventojus, skirdavo lėšų skurdžiai gyvenantiems miestiečiams, mokydavo jų vaikus skaityti bei rašyti.

Marija bičiuliavosi su 1887 m. Kretingos dvare kurį aiką dirbusia iš Didžiosios Britanijos atvykusia Škotijos mokyklos rektoriaus dukra Margarita Sen-

Danutės Mukienės nuotraukose – Kretingos dvaro rūmų, oranžerijos ir parko fragmentai. 2023 m.

kler (*Margaret Saint-Clair*, 1865–1924). Kai Marija jau buvo pilnametė, ji kartu su Margarita Vilniuje atidarė ambulatoriją. Margarita joje dirbo medicinos seserimi. Į šią įstaigą Marija investavo dalį savo turėtų lėšų. Ambulatorija veikė neilgai, nes miesto valdžia atidarė kitą tokios pat paskirties įstaigą. Vėliau Vilniuje Marija ir Margarita dar buvo įsteigusios prieglaudą mažas pajamas gaunančioms ir savo būsto neįstengiančioms įsigyti bei nuomotis moterims.

Didelė dalis Kretingos dvaro sodybos pastatų yra išlikę, atnaujinti ir naudojami kultūros poreikiams. Išliko, yra gražiai tvarkomas ir 23 ha užiman-

tis dvaro parkas. Itin didelę šalies ir užsienio turistų trauką turintis atkurtas Žiemos sodas.

Nuo 1992 m. sodyboje veikia ir jos priežiūra, pastatų atnaujinimu rūpinasi Kretingos muziejus, kuriame yra surinkta ir toliau kaupiama informacija apie šį dvarą ir jos savininkus, veikia dvaro istoriją pristatanti ekspozicija ir keletas kitų ekspozicijų, vyksta keičiamos parodos, įvairūs renginiai.